

La Lectora

REVISTA DIGITAL DE CRÍTICA LITERÀRIA

Llibres

Cultura

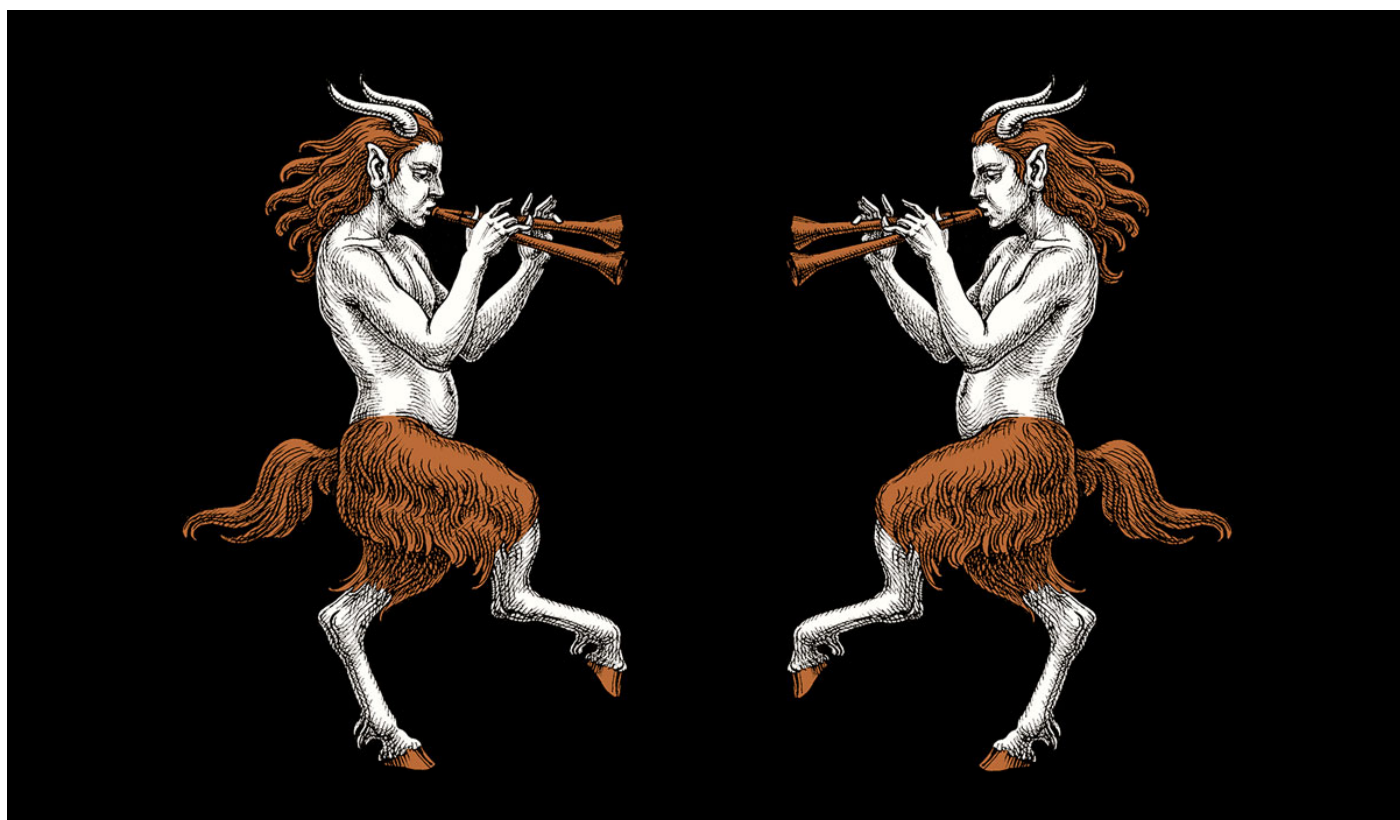
#ProjecteCarner

Nosaltres

Contacte

Perdre la màgia

LLIBRES / NARRATIVA / 11 GENER, 2022

Progrés i mitologia. Racionalitat i irracionalitat. Tecnologia i màgia. Són paraules que habitualment s'acaren com a conceptes antagònics, com dos bàndols irreconciliables. Viure en la societat del progrés, en la societat racional, ens fa rebutjar la màgia, la superstició, el mite, conceptes més aviat propis de l'edat mitjana o d'èpoques encara més obscures. La Il·lustració obre la veda a la racionalitat i inaugura el món del progrés, i la màgia deixa de ser una opció vàlida de contemplar la realitat, perquè no segueix les normes de la raó. I això en literatura, a grans trets, es tradueix en el rebuig del sobrenatural, i el cultiu de la mimesi i la versemblança. Aquest concepte ja el començarien a dinamitar els romàntics, apostant per una literatura que, sense rebutjar la ciència, busca les fronteres que la realitat no pot explicar; i els autors postmoderns, amb els seus trencaments de la realitat ficcional i formal, acabarien d'enterrar-ho. Això no obstant, encara avui hi ha presents aquestes idees il·lustrades en una determinada manera d'entendre la literatura. Fins i tot, en gèneres que no volen mimetitzar la realitat, hi trobem una oposició on la racionalitat és una mesura de pes: per això normalment es

contraposa la ciència-ficció —entesa com una especulació que vol ser més o menys fidel a les lleis d'aquest univers— i fantasia —que se salta tota racionalitat, però no la versemblança interna—, i per la qual cosa es vol minimitzar més la segona titllant-la d'infantil. Tanmateix, a mesura que un lector llegeix més obres d'aquests gèneres, s'adona que no són les dues cares d'una mateixa moneda, sinó que més aviat la línia que els separa és molt fina, tan fina que moltes vegades es dilueix i les etiquetes comencen a ser més difícils de col·locar. I si hi afegim aquí la cita més famosa de l'escriptor Arthur C. Clarke, tota aquesta construcció teòrica ja s'acaba d'esfondrar: «Qualsevol tecnologia prou avançada és indistingible de la màgia». Aquí ja acabem d'embolicar la troca, perquè la màgia pot ser tecnologia i la tecnologia, màgia. Clarke mateix ho exemplifica molt bé en la seua novel·la *La fi de la infantesa* (1953), en la qual la humanitat viu l'arribada d'una espècie alienígena a la Terra que té un aspecte que és molt viu en l'imaginari popular: el d'un dimoni. Arribats a aquest punt mite i tecnologia s'entremesclen fins al punt que una ja és indistingible de l'altra. També, per exemple, Lovecraft enderroca d'una manera semblant totes aquestes

fronteres amb les seues històries d'horror còsmic, en les quals mite i realitat esdevenen un tot mitjançant els seus monstres arcans per demostrar la insignificança de l'ésser humà davant la immensitat de l'univers, és a dir, que fa servir la màgia per explicar la manca de sentit de la realitat.

Segurament, però, el xoc definitiu entre realitat i mite es dona amb Borges en contes com «Tlön, Uqbar, Orbis Tertius» (1940), «La biblioteca de Babel» (1941) o «L'Aleph» (1945), en els quals fa servir una mitologia atemporal per intentar reflectir la incapacitat de l'ésser humà de copsar la infinitud, ja sigui amb un planeta imaginari, una biblioteca infinita o el punt que concentra tots els punts de l'univers. En l'actualitat, aquest relleu borgesià l'agafen autors com Ted Chiang amb contes que copsen molt bé aquest encreuament entre mitologia i realitat, per intentar explicar el món, amb contes com «La torre de Babilònia» (1990), «El mercader i la Porta de l'Alquimista» (2007) o «L'angoixa és el vertigen de la llibertat» (2019), els quals, amb tècniques molt diferents, també intenten retratar un intent d'infinitud i els límits

entre la mitologia i la realitat. En català, venen de seguida al cap autors com Miquel de Palol o Joan Perucho, que juguen en pràcticament tota la seua obra amb aquest encreuament de llegenda i racionalitat; però és impossible no mencionar un autor com Víctor Garcia Tur, el qual s'atreveix a intentar dibuixar aquest punt de punts borgesià a «L'àlef» (2018); el joc antropològic que es planteja a «El mons» (2018), en què la llegenda passa a formar part de la realitat; o el plantejament de realitats alternatives a «El país dels cecs» (2018) i «L'iceberg de la teoria» (2018), en els quals, respectivament, Borges és un autor exiliat català i Dickens és l'autor de *Moby Dick*.

En tot aquest context apareix *Piranesi* (Amsterdam, 2020), de Susanna Clarke, un llibre que comprèn molt bé aquesta oposició que hem anat insistint entre mitologia i racionalitat. La mateixa biografia de l'autora ja ve envoltada d'una certa aura mística: havent triomfat amb el bestseller internacional *Jonathan Strange i el senyor Norrell* (2004), desapareix després de publicar un llibre de contes i no torna a treure cap més novel·la fins setze anys més tard. *Piranesi* s'ambienta en un no-lloc

laberíntic, la Casa, un indret amb centenars i centenars de sales molt semblants, com un gran museu plagat d'unes estàtues gegantines. Destaquen, per exemple, els sàtirs o els minotaures, que coronen alguna de les sales centrals. Ja tenim aquí des del principi la mitologia. De fet, l'ambientació remet de seguida a la Grècia clàssica, a l'eternament citat laberint de Creta; però, en aquest cas, passat pel sedàs estètic dels inquietants gravats de l'arquitecte que bateja tant la novel·la com el seu protagonista: Piranesi. I precisament és en el protagonista on veurem l'altra cara de la moneda. El nostre Piranesi ho ha oblidat tot excepte el seu nom i la distribució de la Casa. Tanmateix, el lector, que segueix la història des del punt de vista del protagonista, que escriu en primera persona un dietari sobre les seues experiències a la Casa, s'adona de seguida que es troba davant d'un personatge de formació científica pel seu esperit analític i la seua voluntat de registrar-ho tot com si fos gairebé un tractat d'antropologia. Una voluntat que contrasta molt amb l'atmosfera màgica del lloc que descriu i que enrareix encara més tot plegat.

No obstant això, Piranesi no està sol en aquest indret, té un parell d'acompanyants: per una banda, l'albatros, una au que no oblidem que és símbol dels bons auguris segons els homes de mar, perquè conté les ànimes dels mariners morts. Uns morts que Piranesi anirà descobrint al llarg de la casa en forma d'esquelets, que ell venerarà gairebé com si fossin figures de sants. Tota aquesta simbologia mística contrasta amb la segona figura que acompanya el protagonista: dos cops per setmana, queda amb l'Altre. L'Altre és un individu que vol saber què ha anat veient Piranesi durant aquells dies en les seues incursions per la Casa, en principi perquè l'ajudi en la seua recerca del que ell anomena el Gran Coneixement Secret. Aquí ja el lector comença a veure encara més remarcada l'ambivalència: amb aquest nom altisonant ens remet a alguna investigació alquímica o a alguna mena de màgia merliniana a la recerca d'algun elixir per a l'eterna joventut; però la descripció que se'ns fa de la vestimenta d'aquest Altre i d'un aparell que fa servir i que identifiquem de seguida com un telèfon o un ordinador, ens remet de seguida al nostre món actual. Així doncs, aquí, en aquest xoc entre màgia i racionalitat, ens comencem a decantar de seguida

cap a la racionalitat. Però, malgrat que ja es poden comença a elaborar sortides d'aquest enigma que entren dintre les lleis del nostre món, la màgia encara no s'acaba d'esvair perquè en segueix amarant aquesta estètica piranesiana amb tocs borgesians.

Arriba un moment, tanmateix, que el ritme de la novel·la —una mica com el progrés— s'accelera de cop i volta, i comencem a descobrir massa de pressa i massa aviat de què va tot el pastís. Tot i que la màgia no ens deixa en cap moment, la racionalitat s'imposa amb excessiva contundència i la dilueix, i ens trobem amb una conclusió molt descafeïnada. És en aquest tram final de la novel·la que Piranesi s'adona que l'encanteri s'ha fos i que era més necessari del que semblava, i vol salvar els mobles tornant a la Casa, tornant al seu estimat oasi mític. I llavors, nosaltres mateixos també ens adonem que potser sí que hauríem de fer una mica com Piranesi i tornar a la Casa, perquè necessitem una mica més de màgia en les nostres vides, per no perdre'ns en el laberint de la realitat.

ETIQUETES:

ARTHUR C. CLARKE

JOAN PERUCHO

JORGE LUIS BORGES

EDGAR COTES

| ÚLTIMES PUBLICACIONS
Edgar Cotes (Balaguer, 1997). Graduat en Traducció i Interpretació i estudiant del màster d'Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalanes. És traductor, corrector i editor de subtítols a TV3. Com a autor, ha publicat el llibre de microcontes *Els híbrids minvats* (Edicions SECC, 2017) i els seus contes han aparegut en diverses antologies. Expert en gèneres fantàstics i membre de la Societat Catalana de Ciència-Ficció i Fantasia.

Articles relacionats

Immersió

**Una
reivindicació
sense fi: *El
Testament
d'Alcestis* de
Miquel de
Palol**

**L'estrany cas
del bizzarro
català**

Llibres

Cultura

Nosaltres

Contacte

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport
de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB,
2019)

Política de privacitat

Copyleft

© LA LECTORA 2018